

Dịch là phản

Người Pháp có câu nói «Traduire, c'est trahir», (Dịch là phản bội), là lời cảnh giác cho những dịch giả cần phải rất thận trọng mỗi khi phiên dịch một ngôn ngữ này sang một ngôn ngữ khác, để tránh được những sai lầm ý nghĩa gốc.

Thời Pháp thuộc, đa số người Việt thông thạo chữ nho rồi chuyển sang học chữ Pháp. Có một thầy muốn tỏ ra lịch lãm đến chào ông tây như sau: *Chào ông, cửa công đánh bà già.*

Ông tây hoảng vía, hỏi ra mới biết là thầy này nghe người trung hoa dịch âm tiếng Pháp từ câu “Comment allez- vous” sang tiếng Trung là Cống mản tả lả phụ, mà thầy ta nghe trại ra là *công môn đã lão phụ* rồi dịch ra là *Cửa công đánh bà già.*

Có chuyện khác tiêu biểu là có một anh hướng dẫn viên du lịch giới thiệu với ông khách người Mỹ câu ca dao nổi tiếng là:

Gió đưa cành trúc la đà

Tiếng chuông Thiên Mục, canh gà Thọ Xương.

Anh này dịch “canh gà” tức là chicken soup, Thọ Xương là mắc xương, Thiên Mục là mục trời! Ông Mỹ về viết lại một quyển hồi ký dịch nguyên câu này ra tiếng Anh. Một dịch giả Việt Nam khác đọc được cuốn sách Mỹ, bèn “mắc dịch” như vậy:

“Mụ Trời đánh mấy hồi chuông

Cháo gà húp vội, mắc xương mấy lần”

Giáo sư Vũ Quốc Thúc bình luận như sau:

Ba mươi năm đã trôi qua. Số người tị nạn ở hải ngoại, cộng với con cháu họ và những người Việt không chịu hồi hương sau khi chế độ cộng sản Liên Xô tan rã, đã lên gần ba triệu. Khỏi cần chứng minh là nhiều thanh thiếu niên không biết gì về lịch sử cũng như văn chương Việt Nam. Nhiều người nói tiếng Việt còn không sôi.

Do đó, khi họ đọc bài thơ trữ danh “Gió Đưa Cành Trúc La Đà” họ đã không hiểu những từ ngữ dùng trong bốn câu thơ. Nếu tra tự điển để tìm nghĩa từng chữ thì có thể sai lầm thảm hại như tác giả bài phiếm luận nói trên đăng trên internet đã chứng minh một cách dí dỏm.. Chẳng hạn người ta có thể nghĩ rằng “la đà” là một đàn la và lạc đà rồi suy luận rằng cành trúc là cây roi tre của kẻ chăn đàn la và lạc đà này. Rồi Thiên Mục thì được hiểu là Vợ của ông Trời, chuông đồng của chùa giống như chuông điện chỉ cần bấm là kêu leng keng, còn canh gà Thọ Xương có lẽ là canh xương gà trong các tiệm ăn Tàu! Tác giả bài phiếm luận đã dựa trên những sự lầm lẫn đó để làm bài thơ trào phúng sau đây:

Roi tre vun vút vung ra:

Lũ lạc đà với lũ la chạy cuồng...

Vợ Trời giáng một hồi chuông

Gọi về ăn bát canh xương gà Tàu!

Cũng với đề tài này của trường Đại Học Quốc Gia Hà nội ra cho các nghiên cứu sinh ngoại quốc trong một kỳ thi kiểm tra trình độ của nghiên cứu sinh, một sinh viên người Hung làm nghiên cứu sinh môn tiếng Việt, cẩn thận tra từ điển rồi dịch ra sau:

*Trời nổi cơn bão lớn
Lao xuống tà vẹt đường
Vợ trời đánh một tiếng chuông
Canh gà húp vội, hóc xương mấy lần*

Lại có kẻ là người Việt chính gốc mà đã hiểu “*canh gà*” ở đây là *canh thịt gà* Trước 1975, một vị dân biểu miền Nam có biệt hiệu là “Dân biểu Chicken soup” trong dịp công cán nước ngoài đã từng giải thích với khách ngoại quốc “*canh gà Thọ Xương*” trong câu thơ là “*Thọ Xương’s chicken soup*” (xúp gà của Thọ Xương)

Việt Nam mở cửa hội nhập thì tiếng Anh thay tiếng Nga, các cửa hàng có biển quảng cáo bằng tiếng Anh để lôi cuốn du khách, nhiều lỗi phiên dịch trở nên hài hước. Nhà văn Lê Tiên Long tức cảnh sinh thơ:

Ai lên thăm đất Hà Giang.
Xin đừng bỏ lỡ nhà hàng chúng em.
Đủ món tươi sống thân quen.
Lại nhiều dịch vụ mở thêm tiện dùng.
Tiếng Anh kẻ biển to dùng.
Để khách ngoại quốc cũng không ngỡ ngàng.
Gà đồi em dịch cho sang.
Chicken Hill ấy, rõ ràng chẳng sai.
Dê núi tiếng Anh mới oai.
Mountain Goat, chắc chả ai hiểu nhầm.
River Fish, chính cá sông.
Lợn đen-*Black Pig*, thịt, lòng đều ngon.
Nhím -*urchins*, thịt rất giòn.
Hải sản -*Seafood*, vẫn còn đang bơi.
Ba ba, dù có khắp nơi.
Nhưng chưa ai dịch cho người phương Tây.
Thôi em xin kẻ ra đây.
Three Three sáng rõ ban ngày: Ba ba!

Ấy là chưa kể cách dịch của một quán ăn như : Mực hấp thì dịch là *Ink Carafits*, Mực nướng mọi: *Grilled all ink...*

Những người Việt trẻ học chương trình quốc tế nói tiếng Anh ở gia đình, cha mẹ không biết tiếng Anh, nghe con nói, con viết, rồi dịch từ tiếng Anh sang tiếng Việt qua máy dịch từng chữ hoặc từng câu cho nên có khi thành hài hước.

Tệ hơn nữa Cơ quan Bảo Vệ Thiên Nhiên & Môi Trường không có lấy một người có đủ trình độ để dịch tiếng Việt ra tiếng Anh vì trên mạng có một tấm bia có ghi dòng chữ “*Cây Gạo đại thụ trồng năm 1284- Giáp Thân*” mà cơ quan này đã phiên dịch từng chữ thành câu: *PLANT RICE UNIVERSITY ACCEPTANCE – PLANTED 1284 – ARMOR BODY.*

Điều này không ngạc nhiên chút nào, có lẽ cơ quan này đã nhờ Google Translate dịch và tin tưởng tuyệt đối mà không kiểm tra lại. Họ còn cho dựng một tấm bia hoành tráng có ghi những dòng chữ trên để đón chào du khách, họ sẽ nghĩ gì về trình độ Tiếng Anh của người Việt ta ?

Một cơ quan sinh tiếng Anh cũng gây ồn ào vì kiểu dịch "không giống ai" này.

Thích thì chiều	Life is afternoon
Chanh dây	Lemon wire
Đi học đúng giờ	Go to schooltime
Không sao đâu	No star where
Bánh tai heo	Cake pig ears
Miễn bàn	No table
Vô tư đi.	No four go
Nơi tiếp nhận bệnh	Where patients received...

Như ở một trường học có tấm biển đề :

Kính thầy mến bạn và dòng chữ tiếng Anh là: *Teacher glasses like you !*

Thêm một biển chính thức chúc du khách Thượng lộ bình an được dịch chính thức là: *Wish you the upper road of Peace.*

Ngay cả đến nhà chuyên gia việc dịch là phản cũng có nhiều như:

Thí dụ như câu “nguyên nhân nổi tiếng nhất và thường gặp nhất của bệnh ung thư”. Nguyên nhân nổi tiếng? Thật ra, đây là cách dịch từng chữ từ nguyên văn của bài báo “Best known and most frequent cause of cancer”. Câu này có thể hiểu là “nguyên nhân được biết đến nhiều nhất và phổ biến nhất”.

Hay cách dịch như “Trong những năm 1960” không thể hiểu gì cả. Thật ra, tác giả bài báo gốc viết là “In the early 1960s”, có nghĩa là trong những năm đầu của 1960.

Thật khó tưởng tượng nổi một người tốt nghiệp đại học mà dịch như thế này.

Ngoài những sai lầm trên, bài dịch còn thể hiện trình độ rất hạn chế của người dịch. Hạn chế vì chưa am hiểu các vấn đề chuyên môn.

Việc phiên dịch là sự muốn chia sẻ kiến thức để tìm hiểu con người và văn hóa trong và ngoài nước. Nếu việc làm cầu thả thì dịch giả có lỗi với tác giả vì đã phản bội ý tưởng người ta và còn làm giảm cái phẩm giá dân tộc vì người xem không hiểu ta muốn nói gì. Cái máy dịch kiểu Google không thể bằng các tự điển vì do các chuyên gia tin học soạn ra có khi dịch lệch lạc.

Vai trò của việc dịch thuật đối với sự phát triển của văn học, nghệ thuật, khoa học, công nghệ, nâng cao dân trí... chắc chắn là không ai nghi ngờ cả. Cho nên nếu ta còn làm ẩu thì hậu quả sẽ vô cùng tai hại.

Tiếng Việt đang mất dần bản sắc do chúng ta đã gặp quá nhiều lỗi viết văn của những người dịch không thoát. Thí dụ “thú nhỏ nhất là một loài dơi đến từ Thái Lan” , “ Nguyễn Trãi *được biết đến như* một nhà thơ lớn”...là cách dịch các văn bản ngoại quốc sang tiếng Việt.

Nguyễn Hoạt

www.vietnamvanhien.org

VIỆT NAM VĂN HIẾN

www.vietnamvanhien.info

TỦ SÁCH VĂN HIẾN VỚI HƠN 7700 TÁC PHẨM